

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Adaptace textů Fr. Hrubína do filmové podoby

Bakalářská práce

Obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: Mgr. Ladislav Čejchan

Hradec Králové 2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lukáš Pavlů**
Osobní číslo: **P12899**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Jazyková a literární kultura**
Název tématu: **Adaptace textů Fr. Hrubína do filmové podoby**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Práce představí, jak lze adaptovat dílo Fr. Hrubína do filmové podoby. Především porovná Vávrovy adaptace textů "Romance pro křídlovku" a "Zlatá reneta". Výsledkem bude prezentace, kde autor předloží svá metodická východiska a své závěry (v mluvené i psané podobě) a promítne úryvky filmových děl, které okomentuje.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Český jazyk a literatura: časopis pro vyučování českému jazyku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1967, roč. 18, č. 2. ISSN 0009-0786.

FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.

Illuminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu = The journal of film theory, history, and aesthetics. Praha: Národní filmový ústav. 1996, roč. 8, č. 3. ISSN 0862-397x.

MÁLKOVÁ, Iva. *František Hrubín: z archivních fondů*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7368-971-1.

Film a doba: Film and time : čtvrtletník pro filmovou a televizní kulturu. Praha: Orbis. 1982, roč. 28, č. 6. ISSN 0015-1068.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ladislav Čejchan

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: **27. června 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2015**

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

děkan

dne

doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17. 4. 2015

Lukáš Pavlů

Poděkování:

Mé poděkování patří panu Mgr. Ladislavu Čejchanovi za odborné vedení a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

Anotace

Název: Adaptace textů Fr. Hrubína do filmové podoby

Práce představí, jak lze adaptovat dílo Fr. Hrubína do filmové podoby. Především porovná Vávrovy adaptace textů "Romance pro křídlovku" a "Zlatá reneta". Výsledkem bude prezentace, kde autor předloží svá metodická východiska a své závěry (v mluvené i psané podobě) a promítne úryvky filmových děl, které okomentuje.

Klíčová slova

film, literární předloha, František Hrubín, Otakar Vávra

Annotation

Title: An Adaptation of Fr. Hrubín's Texts into a Film

The thesis introduces a way of adapting work of Fr. Hrubín into movie form. Mostly its comparing Vávra's texts adaptations of "Romance pro křídlovku" and "Zlatá reneta". The result of the thesis will be presentation where with authors metodie starting point and his closures (spoken and written) and projects parts of film works with comment.

Keywords

film, literary model, František Hrubín, Otakar Vávra

Obsah

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	11
1 FRANTIŠEK HRUBÍN (STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA, FILMAŘSKÁ AKTIVITA, SPOLUPRÁCE S OTAKAREM VÁVROU)	12
1.1 INFORMACE O AUTOROVÍ.....	12
1.2 FILMAŘSKÁ AKTIVITA FR. HRUBÍNA.....	13
1.3 OTAKAR VÁVRA	13
1.4 SPOLUPRÁCE FRANTIŠKA HRUBÍNA A OTAKARA VÁVRVY	14
2 ROMANCE PRO KŘÍDLOVKU	16
2.1 LITERÁRNÍ PŘEDLOHA	16
2.1.1 VYPRAVĚČ/STYL VYPRÁVĚNÍ, KOMPOZICE	16
2.1.2 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY	17
2.1.3 AUTORŮV STYL A JAZYK.....	18
2.1.4 PROSTOR A ČAS	19
2.2 FILMOVÁ ADAPTACE	21
2.2.1 PŘÍBĚH, KOMPOZICE	21
2.2.2 AUTORSKÝ STYL	22
2.2.3 PROSTOR A ČAS	24
2.2.4 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY	25
3 ZLATÁ RENETA	26
3.1 LITERÁRNÍ PŘEDLOHA	26
3.1.1 VYPRAVĚČ/STYL VYPRÁVĚNÍ, KOMPOZICE	26
3.1.2 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY	26
3.1.3 AUTORŮV STYL A JAZYK.....	30
3.1.4 PROSTOR A ČAS	30
3.2 FILMOVÁ ADAPTACE	32
3.2.1 PŘÍBĚH, KOMPOZICE	32
3.2.2 AUTORSKÝ STYL	32
3.2.3 PROSTOR A ČAS	34
3.2.4 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY	35
II. PRAKTICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	37
4 ZADÁNÍ PROJEKTU.....	38
5 PŘÍPRAVA	38

6	ORGANIZACE	39
7	USKUTEČNĚNÍ PROJEKTU A VÝSLEDKY	40
7.1	SEZNÁMENÍ DIVÁKA S LITERÁRNÍ PŘEDLOHOU	40
7.2	PROMÍTÁNÍ FILMU	41
7.3	PŘEDNÁŠKA O FILMU	41
7.4	DISKUZE O FILMU	44
8	PŘÍNOS PROJEKTU	45
	ZÁVĚR	46
	ZDROJE	48
	PŘÍLOHY	50

ÚVOD

Bakalářská práce se bude zabývat vybranými literárními díly Františka Hrubína a jejich filmovými adaptacemi. Výzkum bude zacílen na filmové adaptace režiséra Otakara Vávry, především pak na literární, jakož i na filmová díla *Romance pro křídlovku* a *Zlatá reneta*. Práce se kromě rozborů uvedených děl zaměří také na odhalení klíčových témat, motivů, myšlenek, symbolů, autorova stylu, jazyka a dalších důležitých znaků, jimiž se díla vyznačují. Mnohé poznatky, které autor práce získá při svém zkoumání, budou doplněny příkladnými ukázkami Hrubínových děl. Práce se bude okrajově zabývat i Hrubínovy tituly *Srpnová neděle* a *Oldřich a Božena*, jež jsou zfilmovány rovněž Otakarem Vávrou. Nezbytnou součástí teoretické části studie bude pojednání o životě Fr. Hrubína a zařazení výše uvedených děl do kontextu celé jeho tvorby.

Praktická část práce se bude věnovat projektu, který ponese název Promítání filmu *Romance pro křídlovku*. Jak už vyplývá ze samotného názvu, pro projekt bude zvolena filmová adaptace nejznámějšího Hrubínova díla. Projekt bude popsán od prvotního nápadu až po jeho uskutečnění a shrnutí výsledků. Tato část bude tudíž obsahovat jednotlivé kroky autora práce při realizaci celého projektu. Jedná se především o výběr promítaného filmu, výběr místa promítání a propagaci projektu. V práci bude popsán také průběh promítání, které se bude konat na Vyšší odborné a střední průmyslové škole Šumperk. Součástí promítání bude i přednáška, v níž autor seznámí návštěvníka akce s literární předlohou filmu, uvede její stručný příběh, poukáže na zásadní motivy a nastíní spolupráci Františka Hrubína s Otakarem Vávrou. Při promítání si autor práce bude všimnat reakcí diváků při sledování filmu. Po skončení promítání bude následovat další přednáška spjatá s rozбором filmu a jeho vazbou na literární předlohu. Projekt završí diskuze autora s diváky, během níž bude možné vyjádřit pozitivní i negativní ohlasy na zhlédnutou adaptaci.

Závěr práce se bude věnovat porovnání filmů *Romance pro křídlovku* a *Zlatá reneta*, přičemž bude kladen důraz především na posouzení, do jaké míry se režisér Otakar Vávra při jejich tvorbě držel dvou stejnojmenných literárních předloh a mělo-li to vliv na kvalitu filmového zpracování. Při konečném hodnocení bude autor vycházet

z rozborů literárních i filmových děl, což mu v závěru umožní stručně shrnout dosažené výsledky studie.

I. TEORETICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1 FRANTIŠEK HRUBÍN (STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA, FILMAŘSKÁ AKTIVITA, SPOLUPRÁCE S OTAKAREM VÁVROU)

1.1 INFORMACE O AUTOROVÍ

František Hrubín se narodil 17. 9. 1910 v Praze a zemřel 1. 3. 1971 v Českých Budějovicích. Hrubín se narodil v rodině stavitele jako nejstarší ze tří dětí. Poté, co jeho otec během první světové války narukoval do armády, se matka roku 1914 přestěhovala spolu s dětmi ke svému otci do rodných Lešan v Posázaví. Lešany, kde Hrubín prožil šťastné dětství (srov. *Doušek života, U stolu*) a v letech 1916-1922 chodil do obecné školy, zůstaly – spolu s okolním krajem – doživotní inspirací jeho díla (srov. *Lyrické básně, skladby Romance pro křídlovku, Lešanské jesličky* aj.). V Praze od roku 1922 studoval na gymnáziu (postupně ve Slovenské ul., v Truhlářské ul. a v Libni) (Forst, 1993). V roce 1929 školu nenavštěvoval, protože se staral o svého dědečka, který byl postižen mozkovou mrtvicí (Málková, 2011). Na sklonku roku 1930 byl F. Halasem uveden do společnosti moderních českých básníků, řada z nich se stala jeho doživotními přáteli (viz *Lásky*). Po maturitě (1932) navštěvoval krátce abiturientský kurs Obchodní akademie, v říjnu 1932 se zapsal na práva, brzy však přestoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. V roce 1934 se stal pracovníkem Ústřední knihovny hl. m. Prahy a o pět let později se oženil (Forst, 1993).

Od května 1945 Hrubín působil jako úředník v oboru vedeném J. Koptou, od roku 1946 se stal spisovatelem z povolání, podnítil rovněž založení dětského časopisu *Mateřídouška* a revue o dětské literatuře *Zlatý máj*. Od června 1945 bydlel v Praze-Holešovicích (dějiště četných básní), nicméně literárně pracoval také v rodné chalupě v Lešanech, kterou získal po strýci z matčiny strany, gymnaziálním profesoru F. Novotném, jehož vliv významně spoluutvářel budoucího básníka. Literárně aktivní byl také v Chlumu u Třeboně, kde pobýval (nakonec ve vlastním domě) od roku 1950. Chlum a jeho okolí se vedle Posázaví stalo dalším významným inspiračním zdrojem jeho tvorby (srov. *Můj zpěv, Srpnová neděle* aj.). Roku 1966 mu byl udělen titul národního umělce. Hrubín zemřel krátce po operaci na zhoubnou chorobu, pohřben byl na Vyšehradském hřbitově v Praze (Forst, 1993).

Svou prvotinou *Zpíváno z dálky* se zařadil mezi elitu soudobého českého básnictví. Dlouhá léta v něm byl začleněn výhradně jako lyrik. Typické „já“ jeho lyriky bylo utvářeno zejména sbírkami prvního období (do roku 1945). Hrubínovo lyrické založení ovlivnilo i podobu jeho eposu, prózy a dramatu. Lze jej rovněž označit za jednoho z nejvýznamnějších autorů českého básnictví pro děti 20. století. Hrubín byl také překladatelem, přičemž se věnoval především překladům francouzské poezie (Forst, 1993).

1.2 FILMAŘSKÁ AKTIVITA FR. HRUBÍNA

František Hrubín začal spolupracovat až se znárodněnou kinematografií zásluhou Jiřího Trnky, pro jehož první animované filmy napsal slovní komentáře. Jeho první významnější setkání s filmem byla spolupráce s Jiřím Trnkou v kresleném a loutkovém filmu. Jednalo se o napsání veršovaných textů k některým pohádkám. Hrubín později spolupracoval s dalšími dvěma velikány našeho animovaného filmu, s Hermínou Týrlovou i Karlem Zemanem, s nímž se podílel i na scénáři Vynálezu zkázy. Hrubínovou vášní bylo amatérské filmování. Básník točil reportážní i dokumentární snímky a v Chlumu u Třeboně, kde trávil prázdniny s rodinou, natočil několik hraných filmů, komediálního až groteskního stylu. Básník je rovněž autorem písňových textů několika celovečerních hraných filmů, které byly natočeny v padesátých letech: např. Štika v rybníce a Haškovy povídky. Nejslavnější je jeho text k písni Rozvíjej se, poupátko, která zazněla ve filmové pohádce Pyšná princezna. Hrubín napsal v roce 1946 písňový text pro závěrečnou scénu filmu Nezbedný bakalář. Tento film, který režíroval Otakar Vávra, předznamenal pozdější Vávrova a Hrubínova setkání při společné filmové tvorbě.¹

1.3 OTAKAR VÁVRA

Pouze tři Vávrovy filmy Světlo proniká tmou (1931), Žijeme v Praze (1934) a Listopad (1935) z celé jeho filmografie nejsou adaptacemi literárních děl. Vávra nenatočil ani jediný film, jehož scénář by napsal sám. Spolupracoval např. s režiséry Hugo Haasem, Martinem Fričem, Vladimírem Slavínským, Josefem Rovenským a dále také s profesionálními scénáristy, jako byl např. Emil Artur Longen. Vávra se vždy snažil svou filmovou adaptací zachovat co nejvěrněji charakter adaptovaného díla; aktivní spolupráci s autory literárních předloh považoval za záruku, že záměr se zdaří.

¹ *Film a doba: Film and time : čtvrtletník pro filmovou a televizní kulturu*. Praha: Orbis. 1982, roč. 28, č. 6. ISSN 0015-1068. s 321-323.

Již v předválečném období spolupracoval jako scénárista se spisovateli. S Josefem Koptou napsal scénář podle spisovatelova románu Hlídač č. 47, který režíroval Josef Rovenský. S některými spisovateli, jejichž díla adaptoval, spolupracoval i v pozdějším období: na scénářích adaptací Némé barikády (1949), Občana Brycha (1958) a Třinácté komnaty (1968) jsou s režisérem podepsáni i autoři předloh, Jan Drda, Jan Otčenášek a Vladimír Neff. Otakara Vávru je nutné považovat za inscenátora a adaptátora a ne za tvůrce, kterého by aktuální společenské problémy doby přiměly k opravdové autorské výpovědi, ke ztotožnění se s myšlenkovým sdělením autora adaptované předlohy. Jedinou výjimkou jsou tři filmy, které vznikly podle literárních předloh Fr. Hrubína (básník se na nich autorsky spolupodílel) – Srpnová neděle, Zlatá reneta a Romance pro křídlovku.²

1.4 SPOLUPRÁCE FRANTIŠKA HRUBÍNA A OTAKARA VÁVRY

Hrubínova spolupráce s filmem trvala desítky let, prakticky již od skončení druhé světové války. Vyvrcholením Hrubínovy filmařské aktivity je spolupráce na čtyřech prepisech svých literárních děl, pod nimiž je jako režisér podepsán Otakar Vávra. Ačkoli se nevydařily všechny, i v případě neúspěchu jsou zřejmé tvůrčí ambice.³

Film *Srpnová neděle* vychází z divadelní inscenace, jejíž premiéra se konala v Národním divadle 25. dubna 1958. Inscenace režiséra Otomara Krejčí se stala velkou kulturní událostí, jež sklídila velký úspěch i u kritiky. O filmovém prepisu hry se začalo uvažovat brzy po divadelní premiéře: „režisér Otakar Vávra přizval ke spolupráci téměř všechny tvůrce inscenace, pouze v hereckém obsazení došlo ke dvěma změnám...“ Otakar Vávra se prostřednictvím filmových prostředků vynasnažil zvýšit úroveň předlohy, nicméně toto úsilí mělo na film spíše negativní dopad, čímž značně utrpěla jeho celková kvalita.⁴ „Adaptace hry *Srpnová neděle* (1960) ztroskotala na doslovném převzetí divadelní poetiky, to co vyznívalo na jevišti, se ve filmu změnilo ve vyumělkovanou faleš.“⁵ Vinou realistického zobrazení ztratil film svou veškerou básnivost, například stylizované kostýmy hlavních postav působily v reálném světě

² *Film a doba: Film and time : čtvrtletník pro filmovou a televizní kulturu*. Praha: Orbis. 1982, roč. 28, č. 6. ISSN 0015-1068. s 321-323.

³ *Záběr: čtrnáctideník československého filmu*. Praha: Československý film. 1990, roč. 23, č. 19. s. 6.

⁴ *Film a doba: Film and time : čtvrtletník pro filmovou a televizní kulturu*. Praha: Orbis. 1982, roč. 28, č. 6. ISSN 0015-1068. s 321-323.

⁵ *Záběr: čtrnáctideník československého filmu*. Praha: Československý film. 1990, roč. 23, č. 19. s. 6.

a na denním světle nepřírozeně, uměle, ba dokonce směšně, přestože byly téměř totožné s kostýmy divadelní inscenace.⁶

K dalšímu setkání obou umělců dochází o pět let později. Tentokrát u Hrubínovy reflexivní prózy *Zlatá reneta*.⁷ Výsledkem byl divácky neobyčejně náročný film, který obtížně nacházel oblibu u širokého publika.⁸ Oba tvůrci se dočkali plného úspěchu až díky jejich třetímu setkání nad *Romanci pro křídlovku* (1966). „*Nedlouho poté začal vznikat další společný projekt, tentokrát vycházející z hry Oldřich a Božena. S realizací však musel Vávra čekat patnáct roků. Prodleva se bohužel odrazila dost negativně. Téma hry náleží k oblíbeným legendám z naší dávné historie...*“⁹

Přednosti hry nespočívají v její akčnosti, kterou ovšem Vávra naopak staví do popředí. Ve filmu je sice dodrženo časové i prostorové rozvržení příběhu, ale přidávání motivů a postav není vždy zdařilé: „*střetává se tu poetičnost Hrubínova nahlížení a brutalita Vávrou zdůrazněné živočišné pudovosti oné doby, navíc režisér tlumí osudovou tragiku vzniklých rozmíšek, postavy ztrácejí svou identitu...*“ Film *Oldřich a Božena* se bohužel utápí v realizačním neumětelství a spokojí se s předváděním prostoduchých dějepravných obrázků. František Hrubín do Vávrovy realizace filmu zasáhnout nemohl, neboť zemřel 1. března 1971, přesto po něm zůstal cenný odkaz v literatuře i ve filmu.¹⁰

⁶ *Film a doba: Film and time* : čtvrtletník pro filmovou a televizní kulturu. Praha: Orbis. 1982, roč. 28, č. 6. ISSN 0015-1068. s. 323.

⁷ *Záběr: čtrnáctideník československého filmu*. Praha: Československý film. 1990, roč. 23, č. 19. s. 6.

⁸ *Svobodné slovo: list Československé strany socialistické*. Praha: Melantrich. 1965, roč. 21, č. 288. ISSN 0231-732x. s. 4.

⁹ *Záběr: čtrnáctideník československého filmu*. Praha: Československý film. 1990, roč. 23, č. 19. s. 6.

¹⁰ „*Tamtéž*“ s. 6.

2 ROMANCE PRO KŘÍDLOVKU

2.1 LITERÁRNÍ PŘEDLOHA

2.1.1 VYPRAVĚČ/STYL VYPRÁVĚNÍ, KOMPOZICE

Báseň byla psána na podzim 1961 a vyšla poprvé v r. 1962. Vedle ostatních osob v ní vystupuje sám básník, a to v 1. osobě, jako 20letý student. Je to tedy skladba autobiografická, Hrubín v ní vyjadřuje to, co sám prožil. Romance pro křídlovku je lyrickoepická báseň o lásce a smrti. O první lásce básníkově, kterou prožil před lety jako student a kterou tehdy promarnil.¹¹ „*Hrubín nepodává příběh své první lásky epickou formou (epicky); nejde mu o souvislý děj, o souvislé vyprávění o promarněné první lásce a smrti milované dívky, nýbrž o evokaci hlubokého citového zážitku.*“¹²

Časová posloupnost literární předlohy je řazena nahodilým způsobem, závislým na chodu myšlenek hlavní postavy, a je charakterizována střídáním času minulého, přítomného i budoucího. Veškerý přítomný čas se odehrává v noci 28. srpna 1930, kdy František sedí v okně a bdí. Minulý čas je vymezen deseti dny, během nichž František chodí každý večer na pouť za Terinou. Veškerý další děj se odehrává v budoucnosti roku 1933, kdy hlavní postava jezdí za Terinou na pouť do Lešan, dále pak v roce 1934, kdy se od Viktora dozvídá o smrti Teriny, a také v blíže neurčitém období, kdy se František vrací z Prahy.

Kvůli častému střídání časů, které znesnadňuje přehlednost děje, je báseň rozdělena do jednadvaceti kapitol, pojmenovaných podle času a data: *Dnes v noci* (28. srpna 1930); *Včera večer* (27. srpna 1930); *Každý den před dnešní nocí* (srpen 1930); *Lešanská pouť* (červen 1933); *Noc na dnešek* (z 27. na 28. srpna 1930); *Další lešanská pouť* (červen 1934); *Dnes ráno* (28. srpna 1930). V závislosti na prolínání časových rovin dochází k opakování většiny názvů kapitol. Nejčastěji dochází k opakování názvu kapitoly *Dnes v noci* (28. srpna 1930), a to jedenáctkrát. Časté opakování tohoto názvu je zapříčiněno přítomným časem, který tvoří přechod mezi minulostí a budoucností a odehrává se výhradně v takto pojmenovaných kapitolách.

¹¹ *Český jazyk a literatura: časopis pro vyučování českému jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1967, roč. 18, č. 2. ISSN 0009-0786.

¹² „Tamtéž“ s. 73.

2.1.2 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY

Hlavním tématem básně je láska v různých variantách. Láska, jež je pro děj naprosto zásadní, se odehrává mezi Františkem a Terinou. Jeho láska k Terině utváří podstatnou část lyrické složky díla. Velký význam jejich lásky lze vypořádat i ze strany Teriny, která plánovala při schůzkách s Františkem jejich společnou budoucnost. Výrazně odlišné podoby od vztahu Františka a Teriny je poměr s Tonkou. Pro mladého Františka, který stojí na prahu dospělosti, neznámá vztah k Tonce víc než zábavu a erotické dobrodružství. Čistá láska k Terině však změní jeho pohled na bezcitné radovánky s Tonkou. Začne se cítit duševně pošpiněný neřestmi a přestane se s Tonkou vídat.

Důležitým motivem jsou Františkovy starosti o duševně chorého a nesamostatného dědečka. Stařec nepoznává lidi kolem sebe, místo nich i místo neživých objektů, jako jsou například keře, si vybavuje své zesnulé přátele. Dědečkova nemoc silně kontrastuje s láskou a pocity mladého Františka, který se často baví odpovídáním za dědečkovy vysněné nebožtíky. Tato „zábava“ představuje formu jisté obrany před negativními vlivy dědečkova pomatení: „*Vodil jsem ho sem a tam pod Běsnou, / mezi mým a jeho světem šuměla / purpurová stěna mé mladé krve.*“¹³ Dědečka lze chápat po většinu příběhu jako jisté břemeno, jež brání Františkovi v rozletu za každodenními radostmi spojenými s mládím. Dědečkovu uzdravení krátce před smrtí však odhalí skutečný cit Františka k milovanému člověku.

Motiv smrti má v básni víc než jednu podobu. Smrt Teriny tvoří hlavní tragédii příběhu a má na Františka zásadní dopad. Těžce se vyrovnává se ztrátou své milované, která zemřela v zimě na záškrť, aniž by se s ní mohl rozloučit a udobřit se poté, co ji při poslední schůzce uhodil Viktorovu čepicí. Na Terininu smrt navazuje promluva Františkovy tety o možném vypuknutí války. František, jenž je zasažen ztrátou Teriny, vnímá její obavy z války a zamýšlí se nad smrtí: „*Lidi prej utíkají / z Německa. Nebude válka? // (Copak je možné, / aby se zase tak rychle a vespolek / umíralo, že smrt zevšední?)*“¹⁴

Jinou podobu smrti zobrazuje ztráta dědečka. Na rozdíl od Teriny se dožil vysokého věku, našel klid v duši a zemřel přirozenou smrtí. Jeho smrt lze chápat jako

¹³ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 22.

¹⁴ „Tamtéž“ s. 59.

nevyhnutelnou součást koloběhu života, která tudíž neměla na život Františka větší dopad. Přesto jej v daný moment zasáhla, neboť se jako mladý muž, jenž doposud prožíval různé druhy lásky, setkává se smrtí blízkého člověka. Zachová se podle morálních pravidel, zesnulého dědečka svleče, umyje a připraví ho k pohřbu. Tyto starosti o zesnulého jsou v literatuře nepříliš obvyklým jevem, který pozvedá originalitu básně.

Křídlovka, coby žesťový nástroj podobný trubce, se vyskytuje v básni ve spojení s veselím i smutkem. Viktor na ni hraje na pouti, aby umocnil zábavu. Křídlovka se stane symbolem smutku od chvíle, kdy se František dozví od Viktora o smrti Teriny: „*Večer budu ležet u plotu, obličejem / v trávě. Z návsi mě Viktorova křídlovka / bude přibíjet k zemi a její sólo / bude se třepetat pod mými spánky...*“¹⁵ František vnímá křídlovku jako žalostnou vzpomínku na pouť a Terinu, proto si přeje, aby mu křídlovka zahrála na pohřbu sólo, a pak ji hodili za ním do hrobu.

Mezi důležité motivy patří také Františkovy pohledy do budoucnosti, kterou líčí ze dvou pohledů. Na jedné straně vidí vynálezy z oblasti sci-fi, jako jsou kosmické sondy, avšak na druhé straně vidí obyčejného člověka, jenž navzdory měnící se době zůstane stejný - bude stárnout, obdivovat krásy přírody i budovat mnoho nového.

2.1.3 AUTORŮV STYL A JAZYK

Romance pro křídlovku je lyricko-epická báseň, v níž se mísí epické pasáže s lyrickou popisností. Lze v ní tedy nalézt vnitřní monology autora i dialogy vytržené z kontextu: „*Včera jsi ke mně vyskočila v jízdě, / kolena ses mi opřela o lopatky / a má křídla se rozprostřela v tvé krvi. / Byl jsem k zbláznění živý. / „Neumřete mi!“ / řeklas mi dnes ráno. / Já umřít? Už dnes / je mne víc o dvacet třicet let do budoucna...*“¹⁶

Lyričnost díla se vyznačuje především velkým počtem obrazných pojmenování. Objevují se v ní například metafory: „*obleču ji do hvězd, její tělo / posázím vesmíry*“¹⁷ a personifikace: „*slunce osedlává / paprsky, aby tě hledaly*.“¹⁸ Autor často využívá nejrůznějších motivů, mezi něž patří například srpnová noc, během níž František sedí v okně a je pohroužen v myšlenkách a vzpomínkách. Dalším motivem je kopr: „*Je*

¹⁵ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 57.

¹⁶ „Tamtéž“ s. 53.

¹⁷ „Tamtéž“ s. 42.

¹⁸ „Tamtéž“ s. 52.

půlnoc kopřiv / a půlnoc kopru, který promítá / na černou oblohu své zlaté okolíky.“¹⁹ Motiv kopru se v básni vyskytuje v různých podobách, jako je například vůně koprové omáčky, kterou František cítí při prvním holení. Vyskytuje se také ve spojitosti se smrtí, když se František v jednom ze svých monologů zmiňuje, že za šestadvacet let od jeho prvního holení najde kvést na otcově hrobě zlatý kopr, jenž poroste z jeho úst. V lyrické části básně se také často vyskytuje motiv vesmíru: „*Obleču ji do hvězd, její tělo / posázím vesmíry, poslední křísnutí / cvrčka na podzim bude jí slyšitelné / stejně jak exploze, když vzniká nová hvězda, / i v nejbědnějším hvozdíku bude celá, / jeden vesmír však sotva bude stačit / na slzu v koutku očí.*“²⁰

Autor používá spisovný jazyk. Často opakuje slova i celé pasáže: „*už dnes / je mne víc o dvacet třicet let do budoucna, / už dnes je mne víc o žízeň...*“²¹ Na mnohých místech Hrubín pouze krátce naznačuje děj, k němuž se až později vrací a dále jej rozvíjí. Tento postup použil například v pasáži, kdy se dědeček probral z deliria, poznal svého vnuka a oslovil ho jménem. Vypravěč se vrací k této události později a líčí ji podrobněji. Obdobný postup je zřejmý i v případě, kdy se František od Viktora dozvěděl, že Terina v zimě umřela na záškrť.

„*Čepicí uhodím tě do tváře. // Do smrti neuvidím zoufalejší / dětské oči. /.../ (Co ty však na mně spatříš / v tu chvíli? Jaký obraz k umírání / si poneseš? Vychrtlého vyjevence, / jehož prsty jak dušičkové svíčky / budou jednou marně hledat aspoň tvůj hrob, / kam by je rád zabořil, až bude zoufat, / že život je dar nad jeho síly?)*“²² Františkovy myšlenky související s umíráním nebyly autorem práce při četbě zprvu příliš vnímány. Chápal je jako součást lyrické stránky díla a nepřikládal jim větší význam. Po opakované četbě výše zmíněné pasáže si uvědomil, že přímo souvisí s Terininou smrtí v závěru díla. Hlavní postava tedy nejenom „vidí“ do budoucnosti v oné srpnové noci, kdy sedí v okně a bdí, ale je si jí vědoma také v každém jejím okamžiku. Toto „vidění“ do budoucnosti zvyšuje smyslovou hloubku a významnost díla.

2.1.4 PROSTOR A ČAS

Pro orientaci v čase a prostoru nejlépe slouží názvy kapitol, které zachycují časy i data událostí. Jak je patrné, děj probíhá velmi často v noci a večer. Prostor je potom

¹⁹ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 13.

²⁰ „Tamtéž“ s. 42.

²¹ „Tamtéž“ s. 54.

²² „Tamtéž“ s. 40.

na mnoha místech vykreslen přírodními motivy, jako je například řeka, hluchavky, kopřivy a bezový keř, nicméně autor často zmiňuje i pouť a světlici domu. Samotný příběh se odehrává na venkově, především pak v Netvořicích a v Lešanech. František bydlí společně se svým otcem a dědečkem blízko Netvořic. Po dobu deseti dnů, kdy na netvořském náměstí stála pouť, tam František každý večer běhal za Terinou. František se ovšem s Terinou setkává také mimo pouť ve hluchavkách. Dalším zmíněným místem v textu je krajina pod Běsnou, kde František denně provází dědečka za svítání. S Tonkou se schází především u řeky, kde se spolu pouští peřejemi. František s Terinou se dále setkávají až o tři roky později na pouti v Lešanech. Poté se začnou scházet v ústraní u řeky Sázavy, kde mají klid jen pro sebe a vyhnou se tak i Viktorovi. František chodí za Terinou do Chleb ještě dva týdny po lešanské pouti v roce 1933. Terina ho denně očekává ve Vysokých Janovicích. Prostředí, v němž se setkávají, je zobrazeno v lyrické pasáži s prvky přírody: „...*kolem úst třaslavou vůni včel, / pod plamennou řekou slunce se budou míhat / hluboko ztracené obličejky našich hlav, / strážná užovka bude syčet na kraji / našich pahorků a o smrti nebudeme / nic vědět, jako o motýlím stínu / nic neví jetelový květ.*“²³

Po návratu z Prahy František zavítá do hostince, kde potká Viktora. Kolik let uplynulo od Terininy smrti, lze vyvodit z Františkova věku. Terina zesnula v jeho dvaceti čtyřech letech, nyní se popisuje jako čtyřicátník, tudíž se jedná o šestnáct a více let. Autor zachycuje v hostinci čas a prostředí i tak nepatrnými detaily, jako je např. vršení nedopalků cigaret: „*Jednou v srpnu / budu se vracet z Prahy, obcházet sám sebe, / obcházet sochu z bláta, kterou jsem / odhalil hluboko pod obzorem lidí, / a octnu se nad rvavým stolem. / Lepké / minuty budou přelézat vyšší a vyšší / kopečky nedopalků z cigaret a horda / cizích mužů se bude ohmatávat / tykadly sklenek.*“²⁴ Socha z bláta, k níž se František přirovnává, vypovídá o tom, že jej Terinina smrt i po letech stále tíží.

Děj se krátce odehrává také ve Františkově snu. Je v něm nepřímě zobrazeno Františkovo koupání v řece s Tonkou i jeho každodenní starosti, které evokuje dědečkova tvář: „...*tatínek směje se bezhlesým smíchem, tváře / má rudé od plamenů a oči vyschlé, / až nás zastaví řeka, / v ní se peřejemi / s černým spáleným mužem pouští Tonka, / tiskne se k němu břichem a prsy, muž / ke mně obrací hlavu a jednou má / moji*

²³ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 38.

²⁴ „Tamtéž“ s. 68.

tvář, podruhé zase dědečkovu, / chci se vši mocí probrat a vrhám se / s křikem do řeky.“²⁵

2.2 FILMOVÁ ADAPTACE

2.2.1 PŘÍBĚH, KOMPOZICE

Hlavní postava se oproti literární předloze nejmenuje František, ale Vojtěch. Pro tuto záměnu má autor práce možné vysvětlení. František Hrubín byl s hlavní postavou ztotožněn, nesla nejenom jeho křestní jméno, ale také prožívala jeho zážitky z mládí. Tyto zážitky zrealizované na plátně se zásahy režiséra Otakara Vávry Hrubínovi odcizily a s nimi se mu odcizila i hlavní postava filmu. Zřejmě z tohoto důvodu tedy došlo k záměně Františkova jména.

Retrospektivní pasáž, v níž se hlavní postava po letech vrátí z Prahy a setká se v hostinci s Viktorem, není jako v literární předloze situována v závěru, ale již na začátku díla. Filmová verze se liší od literární především tím, že Vojtěch netuší o Terinině smrti a domnívá se, že ho Viktor za Terinou dovede. Místo za jeho milou jej však Viktor doveze traktorem na hřbitov. Z dialogu Viktora a hrobníka se následně dozvídá o její smrti. Po skončení retrospektivy se děj filmu vrací k seznámení Vojtěcha s Terinou a pokračuje uspořádanou a ucelenou formou až do odloučení oné milenecké dvojice. Časová posloupnost filmu je tudíž retrospektivní.

Podstatným motivem je Vojtěchovo holení. Z dlouhých záběrů na užaslou tvář Vojtěchova otce je patrné, že jde o Vojtěchovo první holení, jak je tomu i v předloze. Film se věnuje také doutníku, který otec kouří při Vojtěchově holení. Dlouhý popel na jeho špičce odpadne při vylekání, když se Vojtěch zraní. Doutník zde představuje stejně jako v básni symbol času. Odpadlý popel na jeho špičce znázorňuje něco, co bylo a již není. Tento význam lze chápat jako přirovnání k mládí, jež také není věčné.

Pro příběh jsou podstatné Vojtěchovy starosti o dědečka, který po prodělané mrtvici neví, co se kolem něho děje a nikoho nepoznává. Tyto starosti zahrnují oblékání, doprovázení či odpovídání za dědečkovy zesnulé přátele. Není ale zřejmé, jestli se Vojtěch odpovídáním také baví, jak prozrazuje hlavní postava z literární

²⁵ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 35.

předlohy, nebo ho to pouze obtěžuje. Evidentní je však kontrast mezi stářím a mládím. Dědeček je nesamostatný a pomatený, má halucinace. Vojtěch je plný života, stará se o dědečka a myslí přitom na radovánky s Tonkou. Tato myšlenka se ve filmu promítne krátkým záběrem na Tonku, která leží v trávě a hlasitě se směje.

Dědečkova smrt má ve filmu oproti předloze fatální význam. Jeho smrt způsobí společně s afektem, při němž Vojtěch uhodí Terinu Viktorovou čepicí, selhání jejich útěku. Vojtěch je povinen postarat se o mrtvého dědečka, což mu zabráni utéci z domova a vysvětlit Terině důvod, proč se nedostavil na smluvené místo. Terina se tudíž cítí zrazena. Tragédii završuje Viktor, který přistihne Terinu připravenou k útěku a odvede si ji do svého pouťového vozu. Tento čin hatí veškeré naděje na další pokusy o útěk. Selhání útěku zmaří poslední šanci na společnou budoucnost ústřední milenecké dvojice a svou dramatičností zcela nahrazuje smrt Teriny v závěru literární předlohy. Druhý den pouť končí a odjíždí. Vojtěch dostihne pouťové vozy a snaží se Terinu zadržet. Její následná ignorace Vojtěcha je však pochopitelná, neboť neví o důvodu, který mu zabránil v útěku, cítí se být podvedená a již patří Viktorovi.

Ve filmu nechybí ani scéna, při níž teta nabádá zhrzeného Vojtěcha, aby jedl, avšak nezmiňuje se o možné válce s Německem, jak tomu bylo v předloze, ale pouze o vojně. Děj filmu je oproti literární předloze zhuštěn do menšího časového rozpětí. Je tedy zbaven některých - pro vývoj děje nepodstatných - částí. Jedná se například o pasáž, kdy hlavní postava napsala dopis svému spolužákovi Slávovi o tom, že nechá být Tonku a miluje Terinu. Podobně lze zmínit i okamžik, kdy se Františkův otec vrátil domů a našel dědečka mrtvého, načež zahnal holí dvojici pohřebních agentů.

2.2.2 AUTORSKÝ STYL

Film má oproti literární předloze výhodu v tom, že je doplněn o celou škálu různých záběrů a zvuků, které působí na emocionální vnímání diváka. Tato skutečnost se projevuje již v úvodní scéně filmu, kdy je vesnická atmosféra navozena vzdáleným štěkotem psů. Zvukovou stránku pak dotváří hraní na tahací harmoniku jednoho ze štamgastů a společný zpěv písně z literární předlohy. Zaměněn je pouze netvořský hřbitov za oujezdský: „*Pochovejte mě na netvořském hřbitově, / leží a budou tam ležet všichni od nás, / neříkám hned, neříkám za měsíc, / neříkám za deset, ani za dvacet let.*“²⁶ Scéna s úvodními titulky zachycuje malby vyobrazené na kolotoči, přičemž ji

²⁶ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 71.

doprovází příjemná milostná píseň. Tato scéna dává divákovi zapomenout na smrt Vojtěchovy milé a vrací do děje klidnou romantickou atmosféru, typickou pro začátek literární předlohy.

Lyrickými prvky filmu jsou například nedějové záběry, myšlenky postav a hudba, jejímž autorem byl Jiří Srnka. Lyrika je ve filmu zobrazena i tehdy, kdy Vojtěch doprovází dědečka a myslí na radovánky s Tonkou. Podobně také ve chvíli, kdy Vojtěch po dědečkově smrti hledá Terinu a slyší její vnitřní hlas, který jej uklidňuje, že se jim nemůže nic stát a slibuje, že budou spolu.

Ve filmu nechybí noční scéna, během níž Vojtěch sedí v okně a myslí na Terinu. Tato část se v předloze vyskytuje často, odehrává se v přítomnosti, a zároveň tvoří jakýsi přechod mezi minulostí a budoucností. Film nepřipisuje scéně v okně takto velký význam, pouze skrze ni ukazuje Vojtěchovy city a jeho lásku k Terině, na niž myslí. Jeho myšlenky zobrazuje krátká scéna směřující se Teriny, která k němu vyskočila na kolotoči.

Výtvarné řešení přibližuje film grafice. Černobílý obraz dala Romanci pro křídlovku patinu starobylosti, obyčejnosti, s níž kontrastuje vnitřní emoční žár příběhu. Ve scénách s tatínkem je obraz světlem zvenku přexponován, vytváří intenzivní pocit srpnového horka. Ve zvukové stopě je podobně přexponováno bzučení u detailních záběrů na hmyz.²⁷

Film nabízí také určité detaily, jež se v předloze nevyskytují, například když jeden ze záběrů ukáže, že Vojtěch upřednostňuje namísto studia četbu detektivních novel. Podobné detaily, které literární předloha nenabízí, otevírají širší pohled na vnitřní charakteristiku postav. Film oproti básni ukazuje rovněž přípravy dvojice hlavních postav před schůzkou, jako je například Vojtěchovo česání vlasů a Terinino připnutí náhrdelníku či líčení rtěnkou. Tyto scény navozují romantickou atmosféru a prozrazují o mladé dvojici, že jim na společné lásce velmi záleží. S touto romantickou atmosférou silně kontrastuje postava Tonky, která je často zobrazována pouze jedním záběrem, a to zejména ve chvílích, kdy po večerech marně čeká na Vojtěcha. Temný obraz na šumící

²⁷ *Illuminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu* = *The journal of film theory, history, and aesthetics*. Praha: Národní filmový ústav. 1996, roč. 8, č. 3. ISSN 0862-397x.

řeku a opuštěnou dívku navozuje smutnou atmosféru, jež kontrastuje s láskou Vojtěcha a Teriny.

Ticho v místnosti při dědečkově smrti narušuje pouze tikání hodin, vzbuzující skličující pocit. Podobně působí i záběr na mihotavý plamínek lampy. Náladu postav lze vypožorovat také z detailních záběrů jejich tváří. Postavy se téměř neuchylují k přetvářce, jejich duševní rozpoložení tudíž prozrazuje především mimika tváří. Například dědečkova tvář jeví často neklid, vnitřní pohnutí lze vypožorovat také v detailních záběrech na tváře Vojtěcha a Teriny, když ji uhodil čepicí. Poslední záběry zachycují kostel a řeku, která byla s příběhem úzce spjata, a společně s příjemnou písni vzbuzují dojemnost. Tyto scény nechávají diváka zapomenout na silné tragické okamžiky a probouzí v něm romantickou náladu, jež se vztahuje k celkovému dílu.

2.2.3 PROSTOR A ČAS

Zatímco v literární předloze je láska ústřední dvojice zahrnuta třemi poutěmi v rozmezí čtyř let, film zhušťuje tento děj do několika dní během jediné pouti. Děj se odehrává v nejmenované vesnici, která je vyobrazena návší, hostincem, kostelem a prostými staveními. Čas retrospektivní části filmu je zachycen temnou nocí a detaily, jako je například zvedání židlí hostinským, což evokuje pozdní zavírací hodinu. První setkání Vojtěcha a Teriny proběhne na pouti ve večerním čase charakterizovaném lehkým příšeřím a také oslnivými světly na kolotoči a ve střelnici. Dvojice hlavních postav se schází u rybníčku a na místě zobrazeném pouze luční trávou. Scházejí se převážně ve večerních hodinách, kdy probíhá pout', někdy ovšem také během dne před poutí.

Vojtěch bydlí v prostém domě se světnicí, které dominuje pec a dědečkova postel. Důležitou roli hraje také předsíň, v níž proběhne Vojtěchovo holení. Při interiérových scénách napomáhá odhadnutí času svícení lampou nebo jinými světly. Přesné zachycení času ukazuje záběr, při kterém Vojtěch vzhledne na kukačky ve chvíli dědečkovy smrti. Zachycení času lze vypožorovat také z řeči postav. Při druhém setkání Vojtěcha a Teriny, jež proběhne u rybníka, Terina řekne, že odjíždí zítra nebo pozítří. Další den Terina praví, že odjíždí zítra. Od druhého do posledního setkání tedy uběhnou pouhé dva dny. Prostor i čas je patrný také z Vojtěchovy promluvy, během níž požádá Terinu, aby se večer setkali u rybníčku. Matoucí zachycení času je obsaženo v promluvě Terinina otce, když se zmíní, že odjedou až pozítří. Viktor vzápětí pošle Terinu

pro třesně. Ta však využije osamocení, setká se s Vojtěchem a řekne mu, že odjede zítra, což odpovídá skutečnosti.

2.2.4 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY

Velké věci si žádáš, ten dar je nad tvoje síly, Faëthonte, tvůj chlapecký věk jej nemůže zmoci. Smrtelný jsi, však není smrtelné, čeho si přeješ.

Ovidius

Tento citát uzavírá scénu s úvodními titulky. Divákovi však nemusí být zcela zřejmé, jaký má pro příběh filmu význam. V literární předloze je tento citát zakomponován přímo do děje a jeho význam je evidentní. František se obrací v myšlenkách k otci, který mu půjčil břitvu a dal mu tím dar v podobě prvního holení, jež pro Františka představuje rituál dospívání a životní zlom.

Hlavní zvrat příběhu představuje Vojtěchovo afektové jednání poté, co si Terina nasadí z legrace na hlavu Viktorovu čepici. Vojtěch její žert nepochopí, ve zlosti jí strhne čepici z hlavy a uhodí ji. Jeho jednání působí ve filmu oproti literární předloze téměř nepochopitelně. V básni je zřejmé, že čepice je pro Vojtěcha hlavním symbolem Viktorovy negativní charakteristiky. Hlavní postavě vadí Viktorova čepice a několikrát se o ní zmiňuje, než Terinu uhodí. Toto vysvětlení Vojtěchova prudkého a nečekaného jednání film bohužel neposkytuje. V básni se hlavní postava ještě několikrát zmiňuje o odhozené Viktorově čepici, kterou přirovnává k ubitému zvířeti. Film se vrací k čepici pouze jedinkrát, a to tehdy, když ji Vojtěch v rozčilení odkopne do vody.

3 ZLATÁ RENETA

3.1 LITERÁRNÍ PŘEDLOHA

3.1.1 VYPRAVĚČ/STYL VYPRÁVĚNÍ, KOMPOZICE

Hlavní postavou díla je jednapadesátiletý Jan Moulis. Vypravěč užívá er-formu, přičemž hlavní dějová linie je tvořena Janovým návratem do rodného kraje a jeho snahou napravit životní chybu a vykročit „správným směrem“. Vedlejší dějová linie je tvořena vnitřní, psychickou stránkou hlavního hrdiny. Tvoří ji vzpomínky a představy, které se postupně prolínají hlavním dějem a dokreslují obraz hlavního hrdiny. Tyto lyrické prvky ukazují Janův předchozí život, vysvětlují jeho touhy a utvářejí jeho vnitřní charakteristiku. Snaha hlavního hrdiny vykročit „správným směrem“ a začít nový život je úzce spjata s jeho nitrem, neboť čelí otázce, zda mu tento nový život jeho vlastní Já dovolí. Lyrická stránka díla tudíž vystupuje svou významností nad stránku epickou: *„Hlavní drama hrdinovo se odehrává uvnitř Janova srdce, vnější děj jen umožňuje rozvíjení hlavního konfliktu, který probíhá v představách a fantazii hrdiny. V Hrubínově novele nejde o konkrétní návrat Jana do rodné krajiny; mnohem spíše jde o pokus o návrat vnitřní, o hledání smyslu, který člověk ztratil, o hledání sebe sama.“*²⁸

3.1.2 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY

Základním tématem *Zlaté renety* je záchrana promarněného života. Jan je knihovníkem a vyléčeným alkoholikem, jenž stojí na prahu stáří. Dvě desítky let ztratil vinou alkoholismu a dalších osm let se z alkoholismu léčil. Po osmadvaceti letech se vrací do rodného kraje ve snaze vrátit čas a napravit životní chybu. Za tuto chybu pokládá to, že před osmadvaceti lety opustil Lenku, která ho milovala. Ve víře, že se mu podaří svůj život zachránit a naplnit ho láskou, snaží se činit vše stejně jako před osmadvaceti lety. Jde o poslední zoufalé gesto hlavního hrdiny, jenž poznává, že není možné vrátit čas a s ním i osudová rozhodnutí.

Dalším důležitým tématem je láska, která je v příběhu zobrazena ve více podobách. Jan nemiloval Lenku předtím, než ji opustil: *„Styděl se a ona se mu trochu protivila, když musel předstírat pocity, které mu podkládala: Hořme, hořme, člověk je*

²⁸ *Lidová demokracie: orgán československé strany lidové.* Praha: Vyšehrad. 1965, roč. 21, č. 299. ISSN 0323-1109. s. 3.

živ, dokud hoří!“²⁹ Hlavní důvod, proč Lenku opustil a místo života s ní propadl alkoholismu, může vysvětlit krátká pasáž, z níž však není jasné, jestli jde o Janovu vzpomínku nebo o pouhé pomatení smyslu: „Šero se vlnilo babím šepotem: *Spalte to v plotně! V plotně! Musíte to spálit! V plotně! Tvář dívky vadla vteřinu od vteřiny. Hmotou vod, které se na něho tlačily, začaly křížovat hlasy a zvuky a zpočátku se z té změti uvolnilo zřetelné: Běhno! Kurvo! Mohli jsme mít děti, kdyby ses byla nekurvila!*“³⁰

Ze zmíněných vulgarismů není patrné, kdo jimi koho označuje. Podobné vulgarismy slyšel Jan předchozí den z Toníkových úst, mohlo se tedy jednat o směs myšlenek a vzpomínek. Babí šepot, vyzývající spálit neurčitou věc v plotně, se však žádné z Janových vzpomínek nepodobá. Objevuje se ve spojení s Lenkou a není tudíž vyloučeno, že tou neurčitou věcí, která se má spálit, může být myšleno Lenčino potenciální dítě. Z kontextu by pak vyplývalo, že dítě nebylo Janovo, a proto se s Lenkou rozešel. Citace tuto možnost nevylučuje, avšak ani nepotvrzuje. Tato nezjevnost tedy nechává problém otevřený a nabízí prostor k zamyšlení.

Jan začal milovat Lenku až po letech, když si uvědomil, že odmítnutí její lásky byla chyba. V jedné z Janových vizí k němu Lenka promlouvá: „*Já vím, proč jsi přijel! Hlas byl stále opuštěnější. Ty se najednou chceš zachránit jen v lásce. Ale to já jsem přece chtěla odjakživa!*“³¹ Lásku ale nechoval k Lence jako takové, miloval Lenku ze vzpomínek, když byla ještě mladá. V díle je uvedeno, že za ní přijel, aby se s ní po letech setkal, ovšem když ji uviděl jako ženu v letech, svůj záměr setkat se s ní vzdal. Stářím se mu odcizila.

Dalším druhem lásky je vztah k Martě. Jan ji nemiluje, žije s ní pouze z toho důvodu, aby nemusel usínat sám. Je často postihován halucinacemi, že se vše kolem něho chvěje a budovy se hrouť. Za tímto psychickým narušením stojí alkoholismus. Při depresivních stavech vyhledává soucit Marty, která ho pak mateřsky chová v klíně. Martino chlácholení je pro něho natolik důležité, že souhlasí se svatbou, i když ji nemiluje. Marta byla jeho nejbližším člověkem, poté co podlehla banální nemoci, již neměl nikoho a osaměl.

²⁹ HRUBÍN, František. *Zlatá reneta*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 91.

³⁰ „Tamtéž“ s. 102.

³¹ „Tamtéž“ s. 73.

Jan žije později s Milenou, o níž je v díle psáno jen krátce. Jan choval k Lence i k Martě určité city, což ale nelze říci o Mileně. Nemiluje ji, naopak se mu protiví, neboť mu vadí její přetvářka, lži a maskování skutečnosti, mimo jiné i její uměle mladý vzhled. Když mu Milena řekne, aby jí dovezl čerstvě natrhaná jablka, Jan ví, že je dá někomu jinému. Jan dokonce ví, o koho se jedná - dotyčného nazývá klukem, z čehož nelze poznat, jestli se jedná o jejího milence, syna nebo někoho jiného. Z textu je o dotyčném zřejmé pouze to, že je ženatý a z důvodu, který není v díle uveden, nesnáší Jana.

Důležitým motivem díla jsou zamčené dveře. Než odešla Anka s dcerou do biografu, zamkla před Janem tajně dveře do světnice. Z jejího počínání jsou zjevné obavy, aby Jan neměl volný pohyb po domě a nemohl odcizit nic cenného. Poté, co se obě vrátily, Anka zamkla Jana v místnosti, kde nocoval. Toto zamykání dveří je jasným počinem nedůvěry: „*Vstal, napadlo ho, že zkusí, jestli se v Ance nemýlil, a vzal za kliku u dveří do světnice: ovšem, opravdu před ním zamkla. Ted' by se měl sebrat a odejít: ale nesmí, dnes ne; má-li splnit, co si předsevzal...*“³² Kromě Ančiny nedůvěry se i její skrývané naznačování, že už by měl jejich dům opustit a vrátit se domů, neshoduje s Janovým očekáváním přátelského přijetí.

Dalším podstatným motivem je bezesporu Janem očekávané „hlášení – start“. Toto pomyslné hlášení mělo být zlomem v jeho promarněném životě. Jan se rozhodl činit vše stejně jako před osmadvaceti lety. Toto rozhodnutí je demonstrováno plněním úkolů, jimiž bylo například koupání v řece nebo přespání u Zunových. Byl přesvědčen, že jen tak se mu podaří omládnout a vrátit čas, aby mohl napravit svou životní chybu a prožít láskyplný život s Lenkou. Jan tento předpoklad myslí opravdu vážně, přímo počítá s tím, že omládne, nejedná se tudíž jen o pouhé přání: „*podíval se na hodinky, nejdéle za dvacet minut, půjde od řeky už jako jiný člověk: hubenější, s plným čistým dechem a s vlasy opět hustými; s budoucností, jejíž popílek bude dosud kroužit někde v nadvzduší, než se sesype a hustě povleče jeho chůzi a gesta a jeho podobu a ztvdne k neseškrábání...*“³³ „Hlášení – start“ však nepřichází a Jan to dává za vinu okolím, které má na něho rušivé vlivy. Například před koupáním v řece je vyrušen pohřební službou: „*Někde v jeho výpočtech je chyba: nad řekou neměl být ošklivý můstek se železným zábradlím, balvany ve vodě se neměly scvrkávat, zparchantělé chaty hyzdit stráž, černé*

³² HRUBÍN, František. *Zlatá reneta*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 24.

³³ „Tamtéž“ s. 9.

auto s rakví se mělo mihnout tak rychle, jako když tě předtucha šlehne proutkem stínu a ty o ní hned v tu chvíli zase nevíš.“³⁴ I když „hlášení - start“ stále nepřicházelo, věřil, že jej přece jen zaslechne později: „...ne, nic ještě není ztraceno, teprve tam, v jednom stavení, zaslechne hlášení – start.“³⁵ Nakonec se jej ale vůbec nedočkal.

Zlatá reneta, coby odrůda jabloně, je úzce spjata s láskou Jana a Lenky. Jan slíbil Lence, když byli ještě oba mladí, že jí donese jablka ze zlaté renety. Tento slib se rozhodne splnit až po osmadvaceti letech a dává si ho za jeden z úkolů, které chce při návratu do rodného kraje splnit. Plody ze zlaté renety je možné přirovnat k Lence. V době Janova mládí jsou plody zlaté renety ze zahrady rodiny Zunových chutné a Lenka je mladá a krásná. Za osmadvacet let se plody zlaté renety změní a jsou Janem označeny za „zparchantělé“. Za tu dobu se změní i Lenka, jež zestárne a Janovi se odcizí.

Dopis od Lenky, který Jan obdržel před osmadvaceti lety, představuje hlavní hnací sílu v jeho návratu do rodného kraje a ve snaze vykročit „správným směrem“. Dopis ho podněcuje v touze po lásce a mládí. Po osmadvaceti letech je rozhodnut naplnit setkání, o němž se v dopise píše, a zároveň tak naplnit jejich lásku a touhu po společném životě: „*Mám hroznou radost, že se už v neděli uvidíme. Taková nenadálá radost, že mi až srdce trhá!*, píše Lenka v dopise.“³⁶

Alkohol má na Jana a jeho život zásadní vliv. Poprvé se o alkoholu zmiňuje již onoho osudného dne, kdy vykročil „špatným“ směrem a nesešel se s Lenkou: „*Šli, na režnou, v opačnou stranu, než kam se Jan chystal jít.*“³⁷ Vinou alkoholismu Jan ztratí dvacet let svého života a následně také dalších osm let kvůli jeho léčení. Po vyléčení a po příjezdu k rodině svého bratrance Toníka znovu podlehne alkoholu a po osmi letech se napije. Opije se sice pouze jedinkrát, ale toto podlehnutí je nejvýstižnější charakteristikou jeho osudové chyby a promarněného života. Vrátil se do rodného kraje, aby smazal minulost narušenou alkoholismem a začal nový život, jeho duševní obroda je však po jediném napití zcela potlačena. Požití alkoholu v něm vyvolá vzpomínky a také halucinační prožitky, jimiž dříve trpěl.

³⁴ HRUBÍN, František. *Zlatá reneta*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 13.

³⁵ „Tamtéž“ s. 14.

³⁶ „Tamtéž“ s. 14.

³⁷ „Tamtéž“ s. 91.

3.1.3 AUTORŮV STYL A JAZYK

Zlatá reneta je lyricko-epická novela. Z významového hlediska díla je epická stránka potlačena a vystupuje do popředí stránka lyrická, která není řazena chronologicky a je uspořádána v závislosti na chodu myšlenek hlavní postavy. Autorův styl a jazyk se dále vyznačuje výskytem krátkých vět i dlouhých souvětí. Řeč postav je neznačená přímá a bývá oddělena od zbytku textu pouze odstavci nebo dvojtečkou. Pro zrychlení děje a navýšení jeho dramatizace jsou autorem využívány krátké – často jednoslovné – věty, obsahující dějová slovesa: „*Řinula se z něho krev, hleděl se odtud co nejrychleji dostat, ale nevěděl kam, vytrhl se jím, utíkal, padal a zase utíkal, upadl a zjistil, že zakopl o hlavu nějakého člověka...*“³⁸

V díle je častý výskyt motivů vesmíru, jež ozvláštňují lyričnost díla a vystihují myšlenky hlavní postavy: „*...ať si pro mě za mě explodují v galaxii třeba gigantické supernovy a dosahují přitom jasnosti miliardy sluncí...*“³⁹ Lyričnost díla se vyznačuje množstvím obrazných pojmenování, jako jsou například metafory. Autorem je využíváno také opakování, kterým je zdůrazňován a připomínán záměr Janova návratu. V textu se rovněž vyskytuje odkaz na jiné dílo: „*Třeba tam, kde má hrdina představu bortících se stěn, to je ozvuk deníku z Hirošimy.*“⁴⁰

3.1.4 PROSTOR A ČAS

Hlavní dějová linie se odehrává ve dvou zářijových dnech roku 1962. Čas a prostor dále zachycují lyrické vsuvky, které tvoří Janovy myšlenky. Čas díla je vymezen přibližně ve dvaceti osmi letech. Začíná seznámením Jana a Lenky, k němuž mělo dojít v létě 1934 a trvá až do neděle 11. září 1962, kdy Jan skutečně své předsevzetí vyjít „správným směrem“. Prostor zahrnuje Prahu a sázavskou krajinu, včetně obce Tuchyněvsi, ve které bydlí rodina Zunových. Nebývale konkrétně vystihuje prostor i čas jedna z lyrických pasáží v závěru díla: „*Vyjel v sobotu, 10. září 1962 ve 12,15 z Prahy, z hlavního nádraží, ve 14,00 vystoupil na zastávce Kaňov, přespál v Tuchyněvsi a odtud šel druhý den v 9,10 směrem na Slapy.*“⁴¹ Další zachycení už nejsou tolik přesná a je třeba odvozovat je z kontextu. Například přibližný čas seznámení Jana a Marty je možné odvodit z okolností, za kterých se poprvé setkali:

³⁸ HRUBÍN, František. *Zlatá reneta*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 40.

³⁹ „Tamtéž“ s. 53.

⁴⁰ *Kino: filmový obrázkový časopis*. Praha: Československé filmové nakladatelství. 1965, roč. 20, č. 4. s. 3.

⁴¹ HRUBÍN, František. *Zlatá reneta*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 108.

„Ze stamiliónů lidí vyvolil Stalin také ji, aby před jeho sedmdesátkou chodila po domě s archem a sbírala podpisy pod blahopřejnou adresu. Nakonec přišla k Janovi do podlaží...“⁴²

V době Janova návratu do Posázaví je teplé letní počasí. Jan přichází k řece, aby se pustil peřejemi mezi dvěma konkrétními balvany, které má osmadvacet let v paměti. Všimá si četných změn v prostředí, jako byl například ošklivý můstek se železným zábradlím nad řekou a chaty na stráni. Do Tuchyněvsi přichází za soumraku. Neočekává v domě rodiny Zunových žádné změny. Opakované klopýtnutí na schodech před vchodem při jeho příchodu je však znamením, že se zmýlil. Změny postihly kromě stavení také Toníka a Božku. Zestárli a s tím se změnilo i jejich chování. Jan přespí v místnosti bez světla se zazděným oknem, kde nebylo nic než postel. Druhý den se vydá krajinou přes lesy a dojde na Slapy.

Janovi se při pobytu u Zunových vybavují vzpomínky z předchozích osmadvaceti let. Zahrnují Janovo sblížení s Lenkou z roku 1934 a střípky z jeho dvacet osm let dlouhého pobytu v Praze. Jan bydlel v Praze v malé garsonce, v níž bylo místo sotva pro skříň a gauč, byla situována v podlaží a měla zamřížované okno. Dvacet let v Praze strávil po boku svých dvou přátel Koldy a Lorence, kteří svým alkoholismem podporovali chuť k pití také v Janovi. Později tito dva přátelé umřeli: *„Oba nebožtíci vzali Jana pod paži a vlekli ho do krčmy, scházeli se tam dvacet let, skoro denně...“⁴³* Vzpomínky z Prahy zahrnují také období druhé světové války: *„...tři esamani v hovníválských košilích řvali: Lieder, Lieder, Lieder überall, a ten nejtlustší utloukal do taktu oheň na stole, dal prve na hromádku sirky a podpálil je; na ramenou tam přinesli sovětského vojáka, chlapce, a nasadili jeho čepici rozesmátému dědečkovi...“⁴⁴* Dále jsou to vzpomínky z Martina bytu, protialkoholní léčebny a pohřebního ústavu. Čas úmrtí Janovy přítelkyně Marty je přibližný Janovu návratu z protialkoholní léčebny: *„Byl pár dní doma z ústavu, když ho svět, který jenom v něm předstíral, že se také léčí, ale vůbec se nezměnil, tvrdě napadl: Marta podlehla banální nemoci, apendicitis.“⁴⁵* Veškeré Janovy vzpomínky přitom nejsou řazeny chronologicky, ale nahodile podle chodu jeho myšlenek. Čtenář se tedy dozvídá nejprve o společném soužití Jana a Marty, poté o jejím úmrtí a nakonec o jejich seznámení.

⁴² HRUBÍN, František. *Zlatá reneta*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 67.

⁴³ „Tamtéž“ s. 40.

⁴⁴ „Tamtéž“ s. 40.

⁴⁵ „Tamtéž“ s. 67.

3.2 FILMOVÁ ADAPTACE

3.2.1 PŘÍBĚH, KOMPOZICE

Příběh filmu je téměř totožný s literární předlohou, přičemž myšlenky i motivy zůstávají vcelku stejné. Podobně kopíruje literární předlohu až na některé výjimky také kompozice. Téměř celý film se liší od předlohy jen v některých detailech. Patrnější odlišnost od předlohy je v samotném závěru filmu. Předloha končí v sázavské krajině u Slapské přehrady, kde se Janovi zjeví děvče, které viděl předchozí den vystupovat z pohřebního vozu, jenž se mu zjeví také. Poté, co pro Jana vize skončí, marně čeká v krajině na „hlášení - start“, které nepřichází. Ve filmu si hrdina uvědomuje omyl svého přesvědčení, že místo i čas jeho nejkrásnějšího okamžiku stále existují. Svou víru v láskyplný život s Lenkou však nevzdává. Když Jan později spatří Lenku jako starší ženu, vzdá svůj záměr se s ní setkat. Tato pasáž se vyskytuje také v předloze, oproti ní je však umístěna v závěru filmu. Režisérovi se tím podařilo závěr dějově obohatit, neboť v literární předloze se poslední pasáže odehrávají pouze v nitru hlavní postavy, ovšem ve filmu by tento lyrický konec mohl působit nevýrazně.

3.2.2 AUTORSKÝ STYL

Již při první scéně filmu se objevuje vnitřní monolog hlavní postavy, vedený tichým hlasem. Týká se existence místa a času nejkrásnějšího okamžiku lidského života. Hlavní postava je přesvědčena, že se tento okamžik nemohl ztratit a stále někde existuje. Tato prvotní myšlenka nastiňuje hlavní téma filmu i celou jeho atmosféru. Opakování některých slovních spojení, jako je například „někde je“ (existuje), je zdůrazněním jejich důležitosti pro hlavní postavu. Dále mají funkci sebepřesvědčovací, díky níž se hlavní postava uklidňuje a přesvědčuje o jejich pravdivosti.

Vnitřní monolog pokračuje i v další scéně, která ukazuje řeku a lesnatý porost na jejích březích. Hrdina o řece vnitřně promlouvá jako o své řece, v níž po sobě musí nechat běžet vodu. Tento úmysl odpovídá literární předloze, ve které se ústřední postava rozhodla koupat v řece. Vnitřní řeč doprovází ve třetí scéně hudba Jiřího Srnky, jež je zpočátku nespecifická. Po skončení monologu, na který navazují úvodní titulky filmu, však nabude napjatou a tajemnou atmosféru.

Myšlenky hlavní postavy, vyjádřené formou vnitřního monologu, se vyskytují ve filmu velmi často. Tyto úmysly vystihují všechna předsevzetí hrdiny, která odpovídají literární předloze. Uvědomuje si, že musí činit vše tak, jako to dělal předtím, než kraj opustil. Jeho sebepřesvědčování o tom, že ještě nemůže být pozdě, přitom evokuje záchranu a nápravu něčeho, co bude ve filmu odhaleno později. Janův vnitřní monolog se vyskytuje také ve spojitosti se zamknutými dveřmi. Totožně jako v předloze si je vědom, že by měl odejít a jen jeho záměr sejít se zítra s Lenkou ho přiměje zůstat.

Ve chvíli, kdy Jan přechází říční kameny, obraz filmu se zesvětlí. Následuje zesvětlená scéna, přičemž na tmavém pozadí kontrastuje postava mladé dívky v bílých šatech. Scénu provází nejprve vnitřní monolog Lenky, která se těší, až se s Janem uvidí. Tento monolog doslovně odpovídá dopisu Lenky z literární předlohy. Následuje vnitřní dialog Lenky a Jana. Poprvé je v něm uveden jeho záměr, proč přijel. Tím záměrem je míněna schůzka s Lenkou, s níž se měl kdysi sejít, ale nestalo se tak. Zesvětlení scény odlišuje Janovo vnitřní vidění od ostatních scén. Janovo vědomí při cestě do vsi prozrazuje, že cestu přes les k druhé řece tenkrát nedokončil a nechal se svést. Neprozrazuje však dále, co jej svedlo z cesty, což přidává na divákově zvědavosti a poutavosti filmu. Jeho vědomí dále prozrazuje, že je nyní odhodlán cestu dokončit a nic ho v tom nezadrží.

Další zesvětlené scény Janova vnitřního vidění zobrazují Lenku a mladého muže, který je otočen zády, zatímco se s Lenkou houpe na houpačce. Jan zřejmě vidí minulost a mladý muž je pravděpodobně ztělesněním jeho samotného, když byl mladý. Toto propojení minulosti a současnosti představují Janovy vzpomínky prostoupené jeho fantazií. Na scény dále navazují záběry na pouťové sošky a bicí hudební nástroje, jež samy hrají. Jan však poté vystupuje ve svém vnitřním vidění také jako jednapadesátiletý muž, když Lence pomůže sestoupit z houpačky. Vnitřní vidění, ve kterých se setkává postava jednapadesátiletého Jana s mladou Lenkou, se objevují také později. Je to zobrazení jeho vzpomínek na Lenku a rozhovory s ní. Tyto vzpomínky ve svém vědomí znovu prožívá, přitom si je však vědom současnosti i toho, že se od sebe odloučí.

Janova vnitřní vidění, která odpovídají předloze, je možné od sebe odlišovat. V některých případech se jedná o vzpomínky z jeho pobytu ve městě, jež doplňují dějovou stránku filmu. V jiných případech jde o zachycení jeho pocitů a představ. Janův pocit studu z opilství zachycuje scéna, kdy opilý prochází středem ulice a přitom ho

sledují davy lidí. Film ukazuje v rychlých záběrech zamračené pohledy mnoha lidí stojících na ulici, sedících v autě i vyhlížejících z oken. Tyto záběry zřejmě shrnují veškeré Janovy pocity studu za celých dvacet let opilství. Pocit viny je zachycen scénou, v níž se Jan přehrabuje ve velkém množství dopisů ležících na hromádce na ulici. Přitom se mu zjeví Lenka, zoufající, že jí chybí, a že jí neodpovídá na dopisy.

Film zobrazuje rovněž Janovu bolest hlavy při pohledu z okna na své dva kamarády. Tuto bolest vystihuje kromě vizuálních vjemů také nepříjemný a opakující se zvuk, který je užit i v případě jeho úzkostí a doplněn pronikavými zvuky sirén. Janovy představy dále zachycuje scéna, kdy se mu zjeví v zazděném okně Lenka v úboru zdravotní sestry. Lenka se ocitá na bílé chodbě zdravotního ústavu, jenž silně kontrastuje s temným pokojem, ve kterém se nachází Jan. Obě postavy spolu promlouvají neverbálně formou myšlenek. Obraz filmu náhle probleskne jako by se rozbil, přičemž se objeví záběr na velkou temnou místnost plnou ledniček, jiných elektrických spotřebičů i nábytku, který viděl v domě Zunových. Uprostřed tohoto výjevu se nachází Jan, jenž leží na posteli. Místnost a celý její obsah - kromě Jana a jeho postele - se přesouvá ze strany na stranu. Toto naklánění místnosti společně se zvukem připomínajícím vichřici evokuje podpalubí lodě. Janova opilost se tudíž dostává do srovnání s mořskou nemocí.

3.2.3 PROSTOR A ČAS

Zachycení času ve filmu téměř odpovídá literární předloze. Ústřední děj se odehrává ve dvou zářijových dnech a paralelní děj, který tvoří Janovy vzpomínky, zahrnuje období druhé světové války i komunistického režimu. Nacistické období je zachyceno formou zatčení neznámého delikventa. Komunistické období je potom charakterizováno především vyvěšováním vlajek Sovětského svazu a Martinými prokomunistickými aktivitami. Oproti předloze však děj pokračuje ještě v jednom dni, kdy Jan čeká na Lenku před porodnicí, kde pracuje. Přibližný čas tohoto dne lze vyvodit z Janova nákupu jablek. Prodavačka mu totiž vysvětlí, že na úrodu Zlaté renety je již pozdě, proto od ní kupuje odrůdu „Zimní“.

Čas seznámení Jana a Markéty je stejně jako v předloze vystižen Markétiným sbíráním podpisů pod blahopřejnou adresu k sedmdesátinám J. V. Stalina, jedná se tedy o rok 1948. Začátek filmu se odehrává u řeky za teplého slunečného počasí. Podobně jako v předloze Jan upozorňuje na most přes řeku, který tam dříve nestál. Janova cesta

od řeky do vsi je představena záběrem, v němž přechází při západu slunce louku k domům na protějším kopci. Když dorazí do domu rodiny Zunových, je již šero. Jejich dům je prostý, je zachycen především předsíní s kamny, stolem a židlemi, umyvadlem, zrcadlem a dalším nábytkem. V místnosti, ve které přenocoval, je pouze postel a její okna jsou zazděná. V domě se nalézá také chlév, jenž film ukazuje záběrem na dobytek. Druhého dne ráno je zachycena také zahrada kolem domu, kde Jan natrhá jablka Zlaté renety a najde na kompostu mrtvou kočku. Oblast vystihují rovněž časté přelety letadel, které tvoří nepříjemný hluk.

Prostředí paralelních dějových vsuvek, jež tvoří Janovy vzpomínky, jsou ve filmu rovněž zobrazeny. Místo prvního setkání Jana a Lenky je zachyceno pouze vodní plochou v pozadí. Jde zřejmě o řeku, o níž se Jan zmíní, že k ní druhý den musí dojít, aby se setkal s Lenkou. V závěru filmu je místo jejich setkání zatopené přehradní nádrží, v předloze je tato nádrž pojmenována jako Slapy. Film dále zobrazuje město - předloha uvádí, že Jan strávil osmadvacet let v Praze, avšak ve filmu město není pojmenováno. Jan nejprve bydlí v bytě u své tety, později se přestěhuje do sklepní místnosti bytového domu. V malé místnosti je jen jediné okno, v němž jsou občas vidět dolní části nohou kolemjdoucích. Jan přespává a později i žije s Martou v jejím bytě v nejvyšším patře domu. Její byt je vyzdoben například obrázkem J. V. Stalina. Předloha uvádí, že Jan bydlí po Martině smrti v jejím bytě s Milenou. Film jejich společné soužití také zobrazuje, jestli se však jedná o Martin byt, není zřejmé.

3.2.4 SYMBOLIKA PŘEDMĚTŮ A DALŠÍ ZAJÍMAVÉ MOTIVY

Důležitým motivem filmu jsou bezesporu dvě politické situace. Jsou představeny dvěma totalitními režimy, a to komunistickým a nacistickým. Tyto režimy jsou zobrazeny také v literární předloze. Film je však zachycuje podrobněji a ukazuje jejich dopad na občany například v podobě zatýkání, jež se ve filmu vyskytuje dvakrát. První je ve spojitosti s nacistickým režimem, druhé ve spojitosti s režimem komunistickým. Ani v jednom případě není znám důvod zatýkání, avšak strach ostatních občanů a jejich obavy ze zapletení do těchto deliktů, ukazuje nemorální jednání totalitního režimu. Zásah gestapa doprovázejí hlasy v německém jazyce, dupot bot na schodech a střelba. Druhé zatčení je znázorněno nepřímě, když manželka zatčeného přišla žádat o pomoc svou sestru Martu. Obě tato zatýkání přidala na napětí a ozvláštnění filmu, ale především se odrazila na charakteru hlavní postavy. Jan si je vědom, jaké nebezpečí oba zmíněné totalitní režimy představují, a obává se, že by se

proti nim mohl on či Marta nějakým způsobem provinit. Jeho obavy sice evokují zbabělost, ale zároveň také strach o blízkého člověka.

Dalším důležitým motivem je nemanželské dítě, o němž je ve filmu řeč. V jedné z Janových vizí se při cestě k druhé řece nachází Lenka i on sám, když byl ještě mladý. Lenka mu vyznává lásku a Jan se jí omlouvá, že nevěděl o neurčité věci, která není ve filmu ani v předloze blíže specifikována. Je možné, že tím myslí její lásku. Může se však také jednat o dítě, jež s ním čekala. K verzi, že se jedná o dítě, se přiklání také vnitřní hlasy Toníka a Anky, které mluví o nemanželském dítěti a o tom, že se jej matka musí zbavit. Intonace i některá Toníkova slova jsou podobná jeho hádce s Božkou, avšak při jejich hádce nezaznělo nic o jejím potenciálním dítěti. Je tedy možné, že Jan si dal jejich hlasy do spojitosti s Lenkou a s jejím případným dítětem. Film stejně jako literární předloha však verzi Lenčina dítěte s Janem pouze naznačuje a nechává na divákovi, jakou dá této hypotéze váhu. Obě díla tedy shodně nechávají prostor k zamyšlení.

II. PRAKTICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

4 ZADÁNÍ PROJEKTU

Název projektu bakalářské práce je Promítání filmu *Romance pro křídlovku*. Toto promítání si klade za cíl přiblížit veřejnosti vztah mezi literaturou a filmem. Bude zaměřeno především na středoškolské žáky, kterým by tato akce mohla být nápomocná při další volbě studia. Cíl projektu byl zvolen v souvislosti s tématem práce a představuje promítání filmu *Romance pro křídlovku*. Součástí promítání je přednáška o stejnojmenné literární předloze. Účel této přednášky spočívá v obeznámení návštěvníků s předlohou a v představení podstatných částí jejího rozboru. Další částí je přednáška o filmu, která návštěvníkům představí rozbor filmu a odhalí jeho různé aspekty v závislosti na rozboru básně. V závěru projektu je diskuse, jež je zaměřena na divákově porozumění filmu a jeho prožitky.

5 PŘÍPRAVA

Prvotní myšlenka organizace promítání filmu byla provázena několika nejasnostmi, které bylo nutné objasnit. Spadaly do nich například úvahy o počtu promítaných filmů. Práce se zabývá dvěma zfilmovanými díly Františka Hrubína, a to *Romancí pro křídlovku* a *Zlatou renetou*. Po uvážení s vedoucím práce bylo rozhodnuto o promítání pouze jediného filmu. Důvodem tohoto rozhodnutí byla především časová náročnost obou filmů, v závislosti na níž by se pravděpodobně objevily možné problémy s přehlcením diváka informacemi o dílech a také s jeho případným poklesem pozornosti. Pro splnění předsevzatého cíle projektu tak postačoval film *Romance pro křídlovku*. Volba tohoto filmu byla nasnadě zejména pro jeho nižší náročnost, která je při chápání díla kladena na diváka. Do nejasností ohledně organizace spadalo také umístění akce - z důvodu jejího zaměření na středoškolské žáky se nabízela možnost zorganizovat projekt přímo v prostorách některé střední školy. Tato myšlenka se jevila jako velice účelná, neboť zorganizování promítání ve škole žákům značně usnadnilo přístup, což se projevilo i na jejich početné účasti. Také samotné učebny disponovaly projekčním zařízením i vhodnými prostory pro kontakt s návštěvníky akce. Dalším podpůrným aspektem byl kontakt na učitele českého jazyka a literatury na Střední průmyslové a vyšší odborné škole Šumperk, kterou autor práce absolvoval před studiem na vysoké škole. Z těchto důvodů se možnost organizace projektu v prostorách střední školy stala nejlepším řešením.

6 ORGANIZACE

Záměr projektu i jeho detaily byly prokonzultovány s vedoucím, který souhlasil s realizací. Prvním krokem realizace byla dohoda na projektu s vedením školy, jež však v plné míře zastoupil již zmíněný pedagog, který byl při schůzce v prostorách školy seznámen s projektem i s důvodem jeho realizace v rámci bakalářské práce. Učitel byl s návrhem projektu spokojen, jelikož v něm našel mnoho podpůrných bodů spojených s vědomostním rozvojem studentů v oblasti literatury. „*Je známou skutečností, že filmové adaptace literárních předloh přispívají k propagaci literárních děl, a pomáhají tedy i při literární výchově žactva.*“⁴⁶ Z hlediska organizace vyšel zmíněný pedagog autorovi práce vstříc, neboť mu pomohl s výběrem vhodné učebny a také umožnil v rámci projektu uvolnit vlastní třídu žáků z vyučování. Společně s autorem práce se také dohodli na nejvhodnějším termínu pro pořádání projekce.

Druhým krokem organizace byla kontrola technických prostředků a prostoru, který byl vybrán pro projekci. Část filmu byla přehrána pomocí projektové techniky, přičemž prošla osobním hodnocením autora práce o audiovizuální kvalitě. Toto hodnocení akustiky místnosti i vizualizace projekce proběhlo za účelem naplnění filmového prožitku diváka a zachycení všech aspektů úzce spjatých s rozbořením filmu. Nepříliš velké rozměry místnosti byly rovněž vhodné pro diskuzi s divákem. Kontrola techniky i prostoru plnila autorovy představy a požadavky, díky čemuž bylo o místě i čase konání projekce rozhodnuto.

Třetím krokem organizace byla propagační činnost. V elektronické verzi byl nejprve vypracován na formát papíru A4 reklamní plakát. Obsahoval tyto informace: název projektu, datum a čas, místo konání (včetně uvedení čísla učebny). Dále obsahoval informace o průběhu projektu, jehož součástí byla přednáška o literární předloze i filmu. Plakát byl zhotoven formou pozvánky na bílý papír s barevně vyznačeným názvem akce. Těchto plakátů bylo vytištěno třicet kusů, jež byly posléze rozmístěny po nástěnkách školy, v níž promítání probíhalo, ale také v dalších školách ve městě, jakož i v jídelnách pro střední školy. Při roznášení propagačních plakátů po školních ústavech bylo vhodné domluvit se se zaměstnanci na recepci. Školním aktivitám byly

⁴⁶ *Český jazyk a literatura: časopis pro vyučování českému jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1967, roč. 18, č. 2. ISSN 0009-0786. s. 72.

naklonění a požadavkům o vylepení plakátu vycházeli ochotně vstříc. O další propagaci se zasloužil pedagog, který uvědomil o promítání filmu své žáky a umožnil jim v rámci projektu uvolnění z výuky.

7 USKUTEČNĚNÍ PROJEKTU A VÝSLEDKY

Promítání filmu *Romance pro křídlovku* bylo započato v 9:00 dne 5. února 2015 v přízemí hlavní budovy Střední průmyslové a vyšší odborné školy Šumperk v učebně 103. Na promítání se dostavilo zhruba pětatřicet žáků především z výše uvedené školy. Nejprve byl představen autor této práce a s ním také název jeho bakalářské práce coby hlavní příčiny projektu. Dále byl uveden cíl projektu a jeho plánovaný průběh. Promítání bylo rozděleno do čtyř částí.

7.1 SEZNÁMENÍ DIVÁKA S LITERÁRNÍ PŘEDLOHOU

Návštěvníci akce byli nejprve obeznámeni se stručným dějem básně, která se od filmu liší. Hned zpočátku přitom bylo nutné upozornit na rozdílná jména hlavní postavy v básni a ve filmu. Z důvodu vyvarování se případného zmatení posluchače bylo vybráno pouze jedno jméno, a to jméno filmové.

Následoval rozbor básně. Zpočátku bylo uvedeno, že se jedná o lyricko-epickou báseň se značným zastoupením lyriky. Pozornost přednášejícího se dále věnovala časové posloupnosti. Bylo poukázáno na skutečnost, že se děj básně odehrává ve třech časových rovinách, které byly znázorněny na tabuli. Dále bylo vysvětleno, že veškerý přítomný čas je vymezen Františkovým sezením v okně. Veškerý minulý čas je zastoupen v předchozích deseti dnech, kdy František každý večer chodil na pouť za Terinou. V budoucím čase je zahrnut všechn ostatní děj. Pro lepší pochopení budoucího času v básni bylo nezbytné podat vysvětlení, že tato budoucnost nepůsobí jako předtucha něčeho, co se může, ale nemusí stát, nýbrž je popsána jako nevyhnutelný osud, jehož si je hlavní postava v přítomnosti již vědoma. Tímto vysvětlením se podařilo ilustrovat ozvláštnění díla a jeho myšlenkovou hloubku.

Pozornost se dále zaměřila na složitou kompozici díla, jež byla vysvětlena skutečností, že se báseň neskládá z jednoho uceleného děje, ale z mnoha střípků jednotlivých dějů. Tato roztříštěná kompozice byla pro lepší představu posluchačů graficky zakreslena na tabuli. Při poukazování na složitost kompozice nebylo

opomenuto ani její řazení, zcela závislé na chodu myšlenek hlavní postavy, přičemž často probíhalo střídání času minulého, přítomného i budoucího.

Rozbor a jeho vysvětlování bylo vhodné završit informací, která by návštěvníky akce odoreagovala od přemýšlení a navodila by formou prologu jejich smysl na nadcházející promítání. Za tuto předmluvu byla zvolena spolupráce režiséra filmu Otakara Vávry a básníka Františka Hrubína. Byly v ní odhaleny dva zásadní problémy, jež se při spolupráci těchto mužů na filmu vyskytly. Těmito problémy byly značná lyričnost básně a její složitá časová posloupnost. Výrok, že řešení těchto problémů je možné vypořádat v následujícím filmu, dalo posluchačům podnět k vyšší koncentraci a k zaměření se na konkrétní filmovou problematiku.

7.2 PROMÍTÁNÍ FILMU

Při projekci bylo možné sledovat na divácích jejich reakce. Zejména scény s choromyslným dědečkem budily v publiku velice rozdílné odezvy. Některým jedincům přišla dědečkova zmatená jednání zábavná, jiní je sledovali s vážností a úctou ke starému duševně chorému člověku. Při některých scénách bylo možné vypořádat v publiku rozdílnou míru pozornosti. Pozornost diváků při dlouhých záběrech na různé druhy travin a hmyzu klesala. Naopak při scéně, v níž došlo ke konfliktu mezi Vojtěchem a Viktorem, byla pozornost diváků pochopitelně na vrcholu. Značnou pozornost upoutala také scéna, ve které zesnul dědeček a Vojtěch se posléze o nebožtíka postaral. Zvýšená pozornost v tomto případě prozrazuje, že divák sledoval neobvyklý jev, jenž je ve filmu znázorňován sporadicky. Přestože jde o součást pohřebního aktu, který je v naší kultuře silně zakořeněn, bylo očividné, že mnozí diváci jej viděli poprvé. Na publikum silně zapůsobil také závěr filmu, kdy končí retrospektivní část a děj se vrací do současnosti. Z jejich zvýšené pozornosti bylo znát, že v průběhu filmu zapomněli na úvodní scénu, v níž se Vojtěch dozví o Terinině smrti. Jako vysvětlení tohoto opomenutí se nabízí možnost, že divák nebyl s postavou Teriny v úvodní scéně nijak obeznámen, a tudíž nepřikládal její smrti větší význam. Toto opětovné zjištění o Terinině smrti se dramaticky projevilo na náladě diváků.

7.3 PŘEDNÁŠKA O FILMU

Úvodem se přednes věnoval dvěma problémům, které byly zmíněny před promítnutím filmu. Prvním z nich byla složitá časová posloupnost, v níž se prolínaly časy přítomný, minulý a budoucí. Následně bylo vysvětleno řešení tohoto problému, jež spočívá ve zjednodušení roztržité časové posloupnosti na posloupnost

retrospektivní. Film na rozdíl od básně ukazoval nejprve konec a až poté retrospektivu, která tvořila podstatnou část filmu. Zjednodušení časové posloupnosti, a tudíž i snížení náročnosti filmu, vedlo k jeho větší atraktivitě, což bylo znát na celkovém dojmu diváků.

Přednes se dále věnoval druhému problému, kterým byla značná lyričnost básně. Bylo poukázáno na fakt, že lyrická složka se projevovala zejména velkým počtem obrazných pojmenování, která byla představena pomocí citací. Citována byla například metafora: „*Obleču ji do hvězd, její tělo / posázím vesmíry...*“⁴⁷ a také personifikace: „*Slunce osedlává / paprsky, aby tě hledaly...*“⁴⁸ Dále se do centra pozornosti dostalo zachycení lyriky ve filmu, přičemž bylo zdůrazněno, že obrazná pojmenování a myšlenky postav není možné zachytit kamerou, tudíž je lyrika ve filmu postihnuta audiovizuální formou, především pak pomocí hudby, rozmanitých zvuků a nedějových záběrů. Toto tvrzení bylo demonstrováno na třech krátkých ukázkách. První byla představena jízda Vojtěcha a Viktora traktorem na náves. Pozornost přednášejícího byla zaměřena na rychlé záběry, v nichž byly ve světlech traktoru zachyceny koruny stromů, silniční značky a domy. Také bylo upozorněno na hudební doprovod. Hrozivě působící hudbou byly vyjádřeny pocity hlavní postavy ze zjištění, že je jeho milá po smrti. V ukázce byla představena i dojemná chvíle po příjezdu na náves. Nepříjemnou hudbu nahradilo Viktorovo trubení na křídlovku. Druhá ukázka lyrických prvků filmu se věnovala zachycení přírody. Byly v ní ukázány detailní záběry na různé druhy travin, jakými jsou například kapradí, přeslička a kopřiva, ale také na rozmanitý hmyz jako je například vážka a motýl. Přednášejícím bylo upozorněno rovněž na doplňující ruchy v podobě bzučícího hmyzu a podobně. Třetí ukázkou demonstrovala tvář duševně chorého dědečka, přičemž bylo vysvětleno, že dlouhým a detailním záběrem na jeho mimické svalstvo se podařilo vystihnout jeho vnitřní neklid.

Přednáška se dále zabývala vybranými dějovými situacemi. První touto situací byl největší dějový zlom ve filmu i v literární předloze. Představovalo ho Vojtěchovo zkratové jednání, při němž uhodil Terinu Viktorovou čepicí. Po přehrání uvedené scény byla pozornost zaměřena na Vojtěchovu tvář. Záběrem na Vojtěchovo mimické svalstvo bylo vystiženo jeho vnitřní pohnutí. Film však postrádal zobrazení jeho příčiny a tato absence vedla k divákovu neúplnému pochopení situace. Tímto vysvětlením bylo

⁴⁷ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 42.

⁴⁸ „*Tamtěž*“ s. 52.

demonstrováno nedokonalé zachycení lyrické složky filmu. Důvod Vojtěchova jednání byl tedy uveden citací z básně: „*Viktor. / Nikdy nesundá čepici s hlavy, štítek / je dlouhý, aby se neopovážilo / slunce vykousnout stíny z divoké tváře.*“⁴⁹ Doplnilo ji vysvětlení, že Vojtěch dává Viktorově čepici velký význam, neboť pro něho znamená věc, která zastihuje Viktorovu divokou tvář a podílí se tak na jeho negativní charakteristice. František se v básni o čepici několikrát zmiňoval a z jeho vnitřních pocitů lze vyvodit důvod jeho zkratového jednání. Bylo také zdůrazněno, že po tomto afektu, na němž měl nepřímý podíl Viktor, došlo k rozdělení milenecké dvojice, která se již víckrát neshledala.

Další situací byla dědečkova smrt. Přednáška se věnovala rozdílnému dopadu jeho smrti v literární předloze a ve filmu. Dědečkova smrt v básni postrádá tragický dopad na dějový vývoj. Její účel spočívá především v zobrazení Vojtěchovy prvotní zkušenosti s nebožtíkem. Vojtěch se zachová podle morálních pravidel a o zesnulého se postará. Vojtěchovy starosti o nebožtíka jsou ve filmu také vystiženy, nicméně na rozdíl od předlohy mají fatální dopad na děj. Tento dopad se projeví zabráněním Vojtěchovi v útěku, který je jediným východiskem na záchranu milostného vztahu s Terinou. Přednáška poukázala také na větší význam dědečkovy smrti ve filmu, a tudíž i na navýšení dramatizace.

Přednáška se soustředila dále na břitvu a Vojtěchovo první holení, jimž film věnoval značnou pozornost. Bylo poukázáno na skutečnost, že břitva je v příběhu symbolem dospění a začátku nového života. Ve filmu půjčí Vojtěchovi břitvu jeho otec, který s ním prožívá jeho první holení. Také Vojtěch chápe první holení jako přelomový okamžik, po němž se stane mužem a začne prožívat svá první erotická i citová vzplanutí. Dále bylo vysvětleno, že Vojtěch vidí v břitvě předmět, který se předává po generaci z otce na syna a uvědomuje si, že v budoucnu to bude on, kdo předá svému synovi břitvu k prvnímu holení. Z břitvy také cítí nebezpečí, smrt a krev. Tyto pocity mají předčít pocity při holení elektrickými strojky budoucnosti.

Mluvčí zaměřil svou pozornost také na citát z básně *Faethon* z Ovidiova díla *Proměny*, který se objevuje v titulní scéně, a citoval jej: „*Velké věci si žádáš, ten dar je nad tvoje síly, Faëthonte, tvůj chlapecký věk jej nemůže zmoci. Smrtelný jsi, však není smrtelné, čeho si přeješ.*“⁵⁰ Posluchačům bylo vysvětleno, že příběh o Faenthontovi

⁴⁹ HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 12.

⁵⁰ „Tamtéž“ s. 15.

koresponduje s touhou Františka po dospělosti. Dále byl citován úryvek básně, jenž souvisí s citátem z filmu: „*Kdybys byl řekl: „Ten dar je nad tvé síly!“, / byl bych jej stejně vymáhal, byl jsem prudký, / byl jsem nedočkavý a nebylo možno / déle se zdržet.*“ Bylo vysvětleno, že František se v úryvku vrací ke svému prvnímu holení. Chápe jej jako zlomový okamžik svého života, neboť otec mu půjčil břitvu a dal mu tím dar v podobě dospění.

Závěr přednášky se věnoval scéně, ve které Viktor namířil světla traktoru do porostu a čekal, jestli z něj Terina vystoupí. Mluvčím bylo upozorněno na spojitost scény s následnou pasáží. Terina s Františkem se vytratili z poutě a nevrátili se ani po setmění. Viktor zanechal práce ve střelnici a vydal se Terinu hledat. Přitom svítil baterkou do porostu, volal na ni a čekal, jestli přijde. Mluvčí touto spojitostí upozornil na city Viktora, jenž v básni i ve filmu vystupuje jako záporně chápáná postava.

7.4 DISKUZE O FILMU

Diskuse byla započata jednoduchou otázkou, která směřovala k tomu, co se divákům na filmu líbilo. Díky ochotě a spolupráci diváci odpovídali na dotaz jednotlivě jeden po druhém a svůj názor tedy vyjádřili všichni. Téměř všemi bylo pochváleno prostředí filmu. Zaujalo je především zobrazení přírody a vesnice, kladně hodnotili také prostředí poutě - zachycení života kolotočářů zaujalo nejednoho diváka. Oceněna byla také reálnost dobových kulís (například kolotoč), které odpovídaly době příběhu a nepůsobily uměle. Často bylo oceňováno samotné ztvárnění dané doby. Dále byly chváleny výkony herců, kteří mistrně vystihli charakteristiky svých postav. Diváky byl vyzdvihován zejména herecký výkon Jaromíra Hanzlíka. Za velmi kvalitní považovali také herecké obsazení. Některé mladé diváky zaujala pohledná představitelka hlavní hrdinky Zuzana Cigánová.

Zmíněno bylo také zpracování kompozice, její zjednodušení oproti předloze a ozvláštnění některými přidanými dějovými prvky. Oceněn byl i samotný děj filmu, čímž bylo potvrzeno, že hlavní přednosti filmu nespočívaly pouze v jeho lyrickém pojetí. Jedním divákem byly vysloveny starosti o nemocného dědečka a nebyla přitom myšlena pouze Františkova péče, ale péče celé rodiny. Zaujalo ho především to, že se mu nestranili a žili s ním v jednom domě. Poznamenal, že v dnešní době není takový přístup obvyklý. Při hodnocení byly diváky zmíněny rovněž významné scény jako například holení břitvou, procházky s dědečkem a lyrikou prostoupená jízda na traktoru.

Během diskuze došlo i na posouzení lyriky ve filmu, o níž byla řeč již v přednášce, díky čemuž měli diváci možnost vycházet z uvedených informací. Dvěma divákům se líbila hra světla a stínu zobrazená v černobílém obraze. Několik dalších pochválilo krásnou hudbu a nechyběla ani doplnění, že právě hudba navozovala velmi příjemnou atmosféru. Zmíněna přitom byla například úvodní scéna s titulky. Zajímavým příspěvkem jednoho z diváků byl jeho postřeh o zvukovém a vizuálním propojení, které se projevilo na celkové atmosféře filmu.

Diskuze dále pokračovala otázkou mluvčího, co se divákům na filmu nelíbilo. Několika divákům nejvíce vadilo, že film byl černobílý. Jako další vada byla některými shledávána nižší kvalita obrazu. Obecenstvo bylo zahrnuto výhradně žáky, tudíž mladou generací zvyklou na vysokou kvalitu obrazu. Některými z nich bylo také řečeno, že tyto technické nedostatky se nijak neprojevily na jejich celkovém diváckém prožitku. Divákům se často nelíbilo Viktorovo chování. Jelikož se jedná o zápornou postavu, výtky vůči jeho přístupu k milenecké dvojici byly pochopitelné. Některým divákům se nelíbil tragický konec spojený se smrtí hlavní hrdinky. Bylo dodáno, že by raději uvítali šťastný konec. Podobného zaměření byla i výtka v případě smrti dědečka. Další dvě výtky byly zmíněny v souvislosti se zvukovou stránkou filmu, nicméně pouze jedinému divákovi se nelíbila hudba. Dalším byla kritizována Viktorova hra na křídlovku, přičemž se nejednalo o provedení jeho hry, ale o zvuk nástroje. Měl být příliš čistý a nerezonoval s hlučným pouťovým prostředím, jehož zvuky byly záměrně ztišeny. V obecenstvu byli ovšem také jedinci, kteří na filmu neshledávali žádné vady.

8 PŘÍNOS PROJEKTU

Projekce filmu *Romance pro křídlovku* spojená s přednáškou a diskuzí přinesla návštěvníkům celou škálu poznatků z oblasti literatury a filmu. Rozbory literární předlohy a filmu ukázaly, jakým způsobem lze tato díla zkoumat. Dále také upozornily na jejich vzájemnou vazbu, přičemž vynikly veškeré jejich souvislosti a odlišnosti. Samotný projekt byl také ukázkou, jakými tématy se mohou studenti vysokých škol zabývat. Návštěvníci projektu byli výhradně žáky středních škol, tento projekt jim tudíž může být v budoucnu nápomocen při výběru dalšího studia. Projekt byl přínosem také pro autora práce, který mohl vypořádat divácké reakce přímo při sledování filmu a zjistit i bezprostřední dojmy, jež tento titul vzbudil.

ZÁVĚR

Film *Romance pro křídlovku* je oproštěn od složité kompoziční výstavby literární předlohy. Báseň se odehrává ve třech časových rovinách a její kompozice je řazena nahodilým způsobem, závislým na myšlenkovém chodu hlavní postavy. Film je oproti básni podstatně zjednodušen, neboť jeho časová posloupnost je omezena pouze na retrospektivu, jinak se odehrává uspořádaně. Toto zjednodušení je výsledkem spolupráce Františka Hrubína a Otakara Vávry na předchozích dvou filmech. První film *Srpnová neděle* zadrhl na doslovném převzetí divadelní poetiky a s ní spojené literární předlohy. Druhý film *Zlatá reneta* vychází z předlohy v menší míře, což se projevilo na celkové úspěšnosti. Z uvedené trojice filmů se předlohy nejméně drží právě *Romance pro křídlovku*, která byla označena kritikou za nejúspěšnější film z celé spolupráce obou umělců.

Film *Zlatá reneta* je podobný literární předloze podstatně více než *Romance pro křídlovku*. Od předlohy se liší jen v některých částech, jinak je téměř doslovný. Zobrazuje myšlenkové vize hlavní postavy, a to i ve stejném sledu, jak ji napadají. Tyto představy působí v básni poeticky a rozvíjejí představivost čtenáře. Jejich realistické zachycení ve filmu však působí mnohdy rušivě, film je tudíž podstatně složitější. *Zlatá reneta* ztrácí poetickou jednoduchost a lehkost filmu *Romance pro křídlovku*. Nedosahuje sice jejích kvalit, přesto je považována za zdařilé dílo československé nové vlny. Film byl vyznamenán na třináctém mezinárodním filmovém festivalu ve španělském San Sebastianu v roce 1965. Obdržel cenu Zlatou mušli pro nejlepší film festivalu, dále ceny Fipresci a Cidalc. Film se tak řadí pouze k dvěma dalším českým filmům, které obdržely Zlatou mušli.

V bakalářské práci byly provedeny rozborů literárních i filmových děl *Romance pro křídlovku* a *Zlaté renety*. Díky těmto rozborům vyplynuly na povrch podstatné části, myšlenky, témata, motivy a jiné další znaky, jež jsou pro díla typické. Z toho důvodu bylo pro autora práce snadné zkoumat vazby mezi literárními předlohami a filmovými adaptacemi, jakož i určit míru jejich propojení či odlišení. Bylo také zjištěno, že čím větším propojením se vyznačovala vazba předlohy a filmu, tím menší úspěch sklídl film u kritiky.

Autorovi se také v závislosti na tématu práce zdařilo zrealizovat projekt, kterým bylo Promítání filmu *Romance pro křídlovku*. Doplnující přednáškou o předloze i o promítaném filmu obeznámil návštěvníka akce o spolupráci Fr. Hrubína a O. Vávry, o stejnojmenné básni i o problému jejího zfilmování. Projekt přinesl zajímavé poznatky také samotnému autorovi práce, jenž u některých částí filmu vyzoroval kolísavou míru pozornosti diváků, a rovněž využil závěrečnou diskuzi k zachycení konkrétních názorů na promítaný snímek.

ZDROJE

MONOGRAFIE

- FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.
- HRUBÍN, František. *Romance pro křídlovku*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964, 74 s.
- HRUBÍN, František. *Zlatá reneta*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964, 110 s.
- MÁLKOVÁ, Iva. *František Hrubín: z archivních fondů*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7368-971-1.

PERIODIKUM

- *Český jazyk a literatura: časopis pro vyučování českému jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1967, roč. 18, č. 2. ISSN 0009-0786.
- *Film a doba: Film and time : čtvrtletník pro filmovou a televizní kulturu*. Praha: Orbis. 1982, roč. 28, č. 6. ISSN 0015-1068.
- *Iluminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu = The journal of film theory, history, and aesthetics*. Praha: Národní filmový ústav. 1996, roč. 8, č. 3. ISSN 0862-397x.
- *Kino: filmový obrázkový časopis*. Praha: Československé filmové nakladatelství. 1965, roč. 20, č. 4.
- *Lidová demokracie: orgán československé strany lidové*. Praha: Vyšehrad. 1965, roč. 21, č. 299. ISSN 0323-1109.
- *Svobodné slovo: list Československé strany socialistické*. Praha: Melantrich. 1965, roč. 21, č. 288. ISSN 0231-732x.
- *Záběr: čtrnáctideník československého filmu*. Praha: Československý film. 1990, roč. 23, č. 19.

FILMOGRAFIE

- VÁVRA, Otakar. *Romance pro křídlovku*. Československá nová vlna, 1966.
- VÁVRA, Otakar. *Zlatá reneta*. Československá nová vlna, 1965.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Obrázek č. 1: Přednáška o literární předloze před začátkem promítání filmu

Obrázek č. 2: Bližší pohled zachycující graficky znázorněnou časovou posloupnost básně